

- c) a beruházási, külkereskedelmi és más gazdaságossági számítások módszerei közelebbbhozásának, a mutatók egymásra való átszámíthatóságának további kutatása.

Mindehhez a legsürgetőbben szükség van a kutatási erőfeszítések fókuszására és koordinálására vagy még inkább koncentrálására, a számítások gyakorlati készítőinek és a kutatóknak jobb együttműködésére és a XXII. kongresszus tanulságainak további beható tanulmányozására.

A MEZŐGAZDASÁG TOVÁBBI FELLENDÍTÉSÉNEK EGYES KÖZGAZDASÁGI PROBLÉMÁI

A szocializmus építésének befejezése és a kommunizmus építésére való átmenet kérdései a mezőgazdaságban

VÁGI FERENC

A Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. kongresszusának tanácskozásán igen fontos kérdésként szerepelt a szocialista mezőgazdaság és a szocialista falu kommunizmusba való átvezetése. A kommunizmus építésének programjában megtaláljuk a kolhoztulajdon össznépi tulajdon színvonalára való felemelésének, valamint a kommunizmus szükségletek szerinti elosztási elvére való áttérésnek konkrét útjait és módjait, továbbá a kommunizmus építésének mezőgazdasági programját, a kommunizmus mezőgazdaságának anyagi-műszaki bázisa és a termelés vonatkozásában is. A mezőgazdaság kommunizmusba való átvezetésének általánosított alapelvei nemcsak a Szovjetunióban, hanem mindazon országokban érvényesek, amelyekben a szocialista mezőgazdaság rendszerében egymás mellett megtalálható a termelés állami és szövetkezeti formája; s ezek az alapelvek nemcsak a jövőben, a mezőgazdaság szocialista átalakítása betetőzésének, a kommunizmus építése kibontakozásának idején, hanem már ma is útmutatóul szolgálnak mezőgazdaságunk továbbfejlesztéséhez.

Hazánkban az MSZMP vezetésével 1959-ben megkezdődött a mezőgazdasági kisárutermelés tömeges szövetkezetesítése, s alig több mint két év alatt befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Mezőgazdaságunk azonban ma még erősen magán viseli a kapitalizmus, helyesebben a termelőszövetkezetekben egyesült volt egyéni gazdálkodók kisárutermelésének anyajegyeit. Megnyilvánul ez a termelési viszonyok valamennyi elemében, a tulajdonformákban, a mezőgazdasági nagyüzemek egymásközi, valamint üzemben belüli munkamegosztásában, főképp a szövetkezeti szektorban érvényes elosztási viszonyokban, s a mezőgazdaság termelőerőinek adott fejlettségi színvonalában is. A mezőgazdaság szocialista építése betetőzésének s a kommunizmusba való átvezetésének feladatai nálunk jelenleg éppen a megelőző társadalomtól átörökölt anyajegyek fokozatos megszüntetésével kapcsolatosak.

A tulajdonviszonyok és a vállalati anyagi érdekeltség

Mezőgazdaságunk konkrét adottságaiból, a kisparaszti termelés túlsúlyából következően a szocialista átszervezés fő útja a szövetkezetesítés volt, s szocialista mezőgazdaságunkban egymás mellett létezik az állami és a szövetkezeti tulajdon. Az állami mezőgazdasági üzemek az egész társadalom, a termelőszövetkezetek pedig az adott kollektíva számlájára gazdálkodnak. A termelőszövetkezeti szektorban az egyes szövetkezeteknek bruttó jövedelmükből kell fedezniük a munkadíjakat, a felhalmozást és a jövedelmet terhelő minden más kiadást. Egy-egy szövetkezet annál inkább tud tagjainak megfelelő színvonalú munkadíjat biztosítani s a termelés továbbfejlesztéséről is gondoskodni, minél nagyobb termelési adottságaihoz mérten a gazdaság bruttó jövedelmének az összege. A termelőszövetkezetek anyagi érdekeltsége alapvetően a bruttó jövedelem alakulásához függődik. Közvetve ehhez kapcsolódik a szövetkezeti tagok anyagi érdekeltsége is; tekintettel arra, hogy a közös gazdaságból származó jövedelmük színvonala mindenekelőtt a bruttó jövedelem alakulásától függ. A termelőszövetkezetek bruttó jövedelemhez függődő anyagi érdekeltsége összhangban van az állami, össznépi érdekekkel is. Egyrészt, ha a bruttó jövedelem nagyobb, akkor kedvezőbbek a feltételek a termelőszövetkezeteknek az állami társadalmi alapok képzésébe való bevonására, másrészt a szövetkezetek adott nagyságú földterületen gazdálkodva, akkor érik el bruttó jövedelmük legkedvezőbb alakulását, ha egységnyi területről maximális termelést tudnak elérni. S ez utóbbi mezőgazdaságunk továbbfejlesztésének alapvető követelménye. A termelőszövetkezeteknek a bruttó jövedelem alakulásához függődő anyagi érdekeltsége alapján tehát a legteljesebb összhang valósulhat meg a szövetkezeti tagok egyéni és kollektív, valamint az egész népgazdaság érdekei között. A termelőszövetkezeteknek és a szövetkezeti tagoknak a bruttó jövedelem alakulásában való érdekeltsége a termelési eszközök kollektív tulajdonából fakad, s mindaddig érvényesül, amíg a szövetkezeti tulajdon létezik és nem fejlődik át kommunista össznépi tulajdonná. Közgazdasági irodalmunkban van olyan vélemény is, hogy a termelőszövetkezetek mint kollektív termelő üzemek, a tiszta jövedelem alakulásában érdekeltek. Egy-egy szövetkezet számára valóban nem lehet közömbös a tiszta jövedelem alakulása. De ha egy szövetkezet megkísérelné, hogy gazdálkodásában a tiszta jövedelem maximalására való törekvést állítaná egyoldalúan előtérbe, megfeledkezve arról, hogy a szövetkezeti tagok munkadíja s a termelőszövetkezet tiszta jövedelme alapvetően függ a bruttó jövedelem összegétől, akkor előbb-utóbb feltétlenül megsértené a tagok anyagi érdekeltségét, ami a gazdálkodásban is káros következményekkel járna. Az itt említett nézet egyébként az állami gazdasági szemléletet mechanikusan viszi át a termelőszövetkezeti nagyüzemekre. Az állami gazdaságokban azonban, ha egyszer az üzemi tervet a népgazdasági szükségletek szerint kijelölték, akkor az üzemek s azok dolgozóinak az érdekeltsége egyaránt köthető a nettó jövedelem alakulásához, ugyanis az állami gazdasá-

gokban az egységnyi munkáért fizetett munkadíj teljesen független az ott realizált bruttó jövedelem összegétől. A termelőszövetkezetek állami tervszerű irányítása hatékonyabb, s a népgazdaság számára is előnyösebb lesz, ha minél inkább számol azzal, hogy a termelőszövetkezetek anyagi érdekeltége a bruttó jövedelem alakulásához fűződik.

A szövetkezeti tulajdon társadalmasításának fejlődése

A szocializmus építésének betetőzésében alapvető s állandóan jelentkező feladat a szövetkezeti tulajdon szocialista jellegének erősítése, a szövetkezeti tulajdon társadalmasításának fokozása. Hogyan valósulhat meg ez nálunk? Mindenekelőtt a szövetkezeti alapok, benne elsősorban az oszthatatlan és üzemi alapok, s ezáltal a szövetkezeti kollektív termelés állandó növelésével. A szövetkezeti oszthatatlan alap a termelőszövetkezetek megalakulásakor a tagok hozzájárulásából alakul ki, de további növelése csak a szövetkezeti felhalmozáson keresztül lehetséges.

Milyen a felhalmozás helyzete termelőszövetkezeteinkben? A szövetkezeti saját felhalmozás aránya 1958-ban a tagok közt szétosztott jövedelem 12,5, 1959-ben 15,8, 1960-ban 18,0, 1961-ben 16,4 százalékának felelt meg. A tömeges átszervezés idején nőtt a szövetkezeti felhalmozás, de még ma sem tekinthető elegendőnek. A háztáji gazdaságból származó jövedelmet is számítva a szövetkezeti tagság összes jövedelme 8—9 százalékának megfelelő összeget tesz ki a felhalmozás. Termelőszövetkezeteinkben jelenleg amortizációs alapot nem képeznek, a felhalmozás címén elszámolt összeg jelentős része a termelésben felhasznált állóeszközök értékét pótolja. Ha az állóeszközök 6 százalékos elhasználódását tételezzük fel, akkor a tulajdonképpeni felhalmozás nem több, mint a jövedelem 4—5 százaléka. Ha meggondoljuk, hogy országosan a nemzeti jövedelemnek 23—25 százalékát fordítjuk felhalmozásra, akkor ez a 4—5 százalék nagyon kevés. Ennek ellenére a termelőszövetkezetek saját erőből megvalósított felhalmozása az átszervezés időszakában mégis kedvezőnek ítéltető meg. A mezőgazdasági termelés az átszervezés három évében a megelőző három évhez viszonyítva mintegy 8,5 százalékkal nőtt ugyan, de 1960-ban és még inkább 1961-ben a mezőgazdasági termelés színvonala alacsonyabb volt, mint az átszervezés három évének átlagában.¹ Ilyen körülmények között — tekintve, hogy a tömeges átszervezés kezdetéhez viszonyítva az ipari és a mezőgazdasági árak aránya lényegében változatlan maradt —, a termelőszövetkezetekben objektíve sem volt lényegesen nagyobb a saját erőből való felhalmozási lehetőség. A tömeges átszervezés időszakában a szövetkezetek tényleges felhalmozása jelentősen meghaladta a saját erőből megvalósítottat. A teljes

¹ A mezőgazdasági termelés 1960. és 1961. évi mérsékelt alakulását alapjában véve a kedvezőtlen időjárási viszonyok okozták.

felhalmozás 1962-ben elérte a jövedelem 32 százalékát. Az összes felhalmozásnak 1958-ban 24,3, 1959-ben 16,4, 1960-ban 21,8, és 1961-ben 30,0 százalékát adta csak a saját felhalmozás. A felhalmozás további, nagyobb hányadát döntően a hosszú lejáratú állami hitelek fedezték. A szövetkezetek oszthatatlan alapjait a hosszúlejáratú állami hitelek nem növelik, de javítják a termelés állóeszköz ellátottságát. Az oszthatatlan alapok növeléséhez csak később, mégpedig akkor járulnak hozzá, amikor azokat visszafizetik vagy pedig amikor a visszafizetést legalábbis részben elengedik. Ez az elengedés évről évre tekintélyes összegre rúg, eléri a termelőszövetkezetek beruházási összegének 8—9 százalékát, vagyis a saját erejű felhalmozásnak közel 1/3-át. A hosszúlejáratú hitelek el nem engedett összegét a szövetkezeteknek természetesen vissza kell fizetniük, s a törlesztés a szövetkezetek egy jelentős részében már meg is kezdődött. Annak ellenére, hogy a hosszúlejáratú állami hitelek nem növelik közvetlenül a termelőszövetkezetek oszthatatlan alapjait, mégis előbbre viszik a szövetkezeti tulajdonnak és a szövetkezeti tagok munkájának társadalmasodását, mert hatékonyan segítik a termelés megszilárdítását és fejlődését.

Ha a termelés megmaradna a jelenlegi színvonalon, akkor a hiteltörlesztések a saját erejű felhalmozás forrásának elapadását okoznák. Az átszervezés idején megvalósított technikai-műszaki fejlődés kihasználásával biztosítani kell a termelés jelentős növelését, s ez úton fokozni a termelőszövetkezetek saját erejű felhalmozását. Ez természetesen önmagában nem elegendő. Gazdasági intézkedésekkel elő kell segíteni, hogy az átlagosnál jobb termelőszövetkezetek fokozottabban vegyék ki részüket a saját erejű felhalmozásból. 1961-ben például az átlagosnál jobb szövetkezetek a tagok között szétosztott jövedelemnek 14,7 százalékát, a közepesek 16,5 és a gyengék 18,6 százalékát halmozták fel. A jó és a közepes termelőszövetkezetek tehát egységnyi munkát nagyobb arányban fizettek meg, mint amennyivel munkatermelékenységük nagyobb volt. A jó és különösen a legjobb termelőszövetkezetek gazdasági helyzete megengedi, hogy jövedelmükből nagyobb arányú felhalmozást valósítsanak meg, azaz progresszív kulcs szerint halmozzanak fel. Ezzel egyidejűleg a hosszúlejáratú hiteleket, amelyekre továbbra is szükség van, sokkal inkább a gyenge szövetkezetek javára kell átcsoportosítani. Erre nagyon is nagy szükség van, mert a jó termelőszövetkezetek szántóegységre számított gazdálkodási eredménye 1961-ben mintegy 64 százalékkal meghaladta a közepesen gazdálkodó termelőszövetkezetekét, ez utóbbitól pedig a gyenge termelőszövetkezetek gazdálkodási eredménye mintegy 45 százalékkal maradt el. A gazdálkodási eredménye nagyfokú különbségét nyilván egyidejűleg több ok hozza létre, a vezetés, a természeti adottságok különbözősége, de nem utolsósorban a termelőszövetkezetek állóeszköz-ellátottságának a differenciáltsága is. A beruházott állóvagyon például a jó termelőszövetkezetekben mintegy 33 százalékkal magasabb, a gyengékben pedig közel ugyanennyivel alacsonyabb az átlagos színvonalon gazdálkodókéénál. Hasonló különbségek vannak a forgóvagyon szín-

vonalaiban is. A gyenge termelőszövetkezeteket felemelni a mai átlagosak színvonalára tömegesen csak úgy lehet, ha az álló- és a forgóeszköz-ellátottság színvonalában kiegyenlítődés megy végbe, de ehhez a hosszúlejárátú állami hitelek a gyenge termelőszövetkezetekbe kell összpontosítani.

A szövetkezeti tulajdon és munka társadalmazása továbbfejlesztésének egyik formája nálunk is - miként a Szovjetunióban - a szövetkezetek önkéntes egyesülése. Termelőszövetkezeink átlagos területe szántóegységben kifejezve 1959-ben 787, 1960-ban 1 341, és 1961-ben 1 717 kat hold volt. Ez a növekedés egyrészt a még kívülálló egyénileg dolgozó parasztok belépésének, másrészt az egy közigazgatási területen működő szövetkezetek egyesülésének eredménye. Gyakorlatilag a szövetkezetek egyesítése az esetek túlnyomó többségében egyesülő gyengébb termelőszövetkezetek gazdálkodási színvonalának emelésével járt. A szövetkezetek egyesítésével kapcsolatban mégis óvatosságra kell inteni. A KSH területnagyság szerint csoportosított adatai szerint ugyanis a termelőszövetkezetek gazdálkodási eredménye korántsem aszerint jó, hogy mekkora a területük; a gazdálkodási eredmény elsősorban az álló- és a forgóeszköz-ellátottsággal mutat pozitív összefüggést. A szövetkezetek egyesülésétől főképp akkor várható tehát a gazdálkodási eredmények javulása, ha az új szövetkezetben az eszközellátottság is jobb lesz, mint korábban elődeiben volt, ha az új, megnagyobbodott szövetkezetekben megfelelő lesz a szakember-ellátottság is.

A szövetkezeti tulajdonnak az állami tulajdonénál alacsonyabb társadalmasíthatósága fejeződik ki a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságának létezésében. Az ország szántóterületének csupán néhány százaléka, az állatállománynak azonban igen nagy része a háztáji gazdaságokban van. Jelenleg a háztáji szarvasmarhaállomány valamivel nagyobb, mint a közös állomány, a háztáji sertésállomány kétszerese a közösnek, a közös baromfiállomány pedig még az egytizedét sem éri el a háztáji állománynak. A szövetkezeti parasztság burgonya-, zöldség-, gyümölcs-, bor-, babfogyasztásának döntően a háztáji termelés a forrása. A közös gazdaságból kapott és a háztájiban termelt növényi termékek mennyisége a háztáji felhasználást, az üzemi és személyes szükségletek kielégítését fedezi. E termékekből általában csak jobb termésű évben értékesítenek jelentősebb mennyiséget. Ezzel szemben a háztáji állattenyésztés termelése mintegy 60-70 százalékkal felülmúlja a szövetkezeti parasztság szükségleteit, s ez ma még komoly mennyiség az ország élelmiszerellátásában is. Főképp az állattenyésztésből folyóan a háztáji gazdaság döntő szerepet játszik a parasztság megélhetésében. A termelőszövetkezeti parasztság háztáji jövedelme 1958-ban 43,1, 1959-ben 44,7, 1960-ban 50,6 százalékat, 1961-ben pedig még ennél is nagyobb részét tette ki összes jövedelmének. A tömeges átszervezés alatt a háztáji jövedelem aránya azért nőtt, mert az újonnan alakult termelőszövetkezetekben a közös tevékenység megkezdése idején mindaddig, amíg a nagyüzemi termelés meg nem szilárdult, eleve nagyobb a ház-

táji gazdaságból származó jövedelem aránya. Valószínű, hogy a háztáji jövedelem arányának növekedése az idén megáll. Erre lehet következtetni a KSH 26 ezer szövetkezeti parasztcsalád háztáji jövedelmére vonatkozó felmérésének adataiból. A parasztcsaládok háztáji jövedelmének színvonala elsősorban a családok létszámától függ. Általánosságban azokban a családokban magasabb a háztáji jövedelem, ahol a közös gazdaságból származó jövedelem is magasabb. A közös gazdaságból származó egy főre jutó jövedelem szóródása azonban nagyobb, mint a háztáji gazdaságból származó jövedelemé. A jó szövetkezetek tagjainak közös gazdaságból származó jövedelme nagyobb arányban haladja meg a gyenge szövetkezetek tagjainak közös gazdaságból származó jövedelmét, mint a háztáji jövedelem. A jó szövetkezetekben a háztáji jövedelem súlya viszonylag kisebb. A jobb szövetkezetek példájából ítélve, ha a gyenge szövetkezetek tömegesen feljavulnak, akkor a közös gazdaságból származó jövedelemnek gyorsabban kell növekednie, mint a háztáji gazdaságból származónak. Ez főképp abból következik, hogy a munkatermékenység növekedése a közös gazdaságban gyorsabb lesz, mint a háztáji gazdaságokban. A közös és a háztáji gazdaságban végzett munka aránya eltolódik a közös gazdaság javára, s ebben a folyamatban a szövetkezeti tulajdonban levő termelési eszközök, valamint a szövetkezeti tagok munkájának társadalmasodása fokozódik, anélkül, hogy a háztáji gazdasággal kapcsolatban bárminő adminisztratív korlátozás történne.

Az elosztás és a munkamegosztás fejlődése

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének megvalósításával a termelőszövetkezeti szektorban is a munka vált a dolgozók jövedelemszerzésének alapvető formájává. Az egyéni gazdálkodás időszakában — noha az egyéni gazdaságok túlnyomó többsége a család munkaerejére támaszkodott — a vagyoni helyzetnek is komoly szerepe volt a parasztság jövedelmének alakulásában. Elsősorban a földterület nagysága befolyásolta jövedelmüket, de olyan tényezők is hatottak erre, mint az állatsűrűség, a munkaeszközökkel való ellátottság különbözősége. Közismert, hogy az egyéni gazdálkodás idején a nagyobb gazdaságok nagyobb földterületük alapján több jövedelemhez jutottak. Bár jövedelmük rendszerint nem nőtt ugyanolyan arányban, mint földterületük. A nagyobb gazdaságban az egy munkaképes keresőre számított jövedelem annál nagyobb volt, minél nagyobb volt maga a gazdaság. A nagyobb földterület tágabb kereteket biztosított a családi munkaerő kihasználására. Ehhez hasonló jelenséggel ma még termelőszövetkezeteinkben is találkozunk. Egy-egy szövetkezeten belül a föld közös használatba vételével a régi földbirtoklási és földtulajdonosi viszonyok gazdasági jelentősége majdnem megszűnt. Még nem teljesen, mert termelőszövetkezeteink a bevitt föld után fizetnek földjáradékot. A szövetkezeti tagok közös gazdaságból származó jövedelmének 1958-ban 0,8, 1959-ben 4,7, 1960-ban majd 1961-ben is mintegy 7 százalékát tette ki a föld-

járadék. Noha ez nem tesz ki nagy összeget, a parasztság egy jelentős részében, főleg a volt módosabb egyéni gazdáknál erős a földjáradékra való igény. Tekintve azonban, hogy a termelőszövetkezetek egységnyi terület után évről évre azonos földjáradékot fizetnek, ennek súlya a közös gazdaságból származó jövedelemhez képest a termelőszövetkezetek megszilárdulása s a közös gazdaságból fizetett jövedelem növekedése folytán egyre inkább csökkenni fog. Ez szükségképpen arra vezet, hogy a termelőszövetkezeti parasztság szemében halványul a földjáradék jelentősége és végül is a szövetkezeti tagok önként adják fel a földjáradékra való igényüket, s nem lesz szükség arra, hogy a földjáradék fizetését állami intézkedéssel szüntessék meg.

A termelőszövetkezetek gazdálkodási eredményét ma még jelentősen befolyásolja az egy főre jutó földterület nagysága is. Ezt teljes mértékben alátámasztják a 3000 kat. holdnál nagyobb (nagy) és a 3000 kat. holdnál kisebb (kicsi) termelőszövetkezetek főbb gazdasági adatai.

*A nagy és a kis termelőszövetkezetek gazdálkodásának néhány mutatója 1960-ban**

Megnevezés	Nagy	Kis	Kis tsz-ek mutatói a nagy tsz-ek mutatóinak %-ában
	termelőszövetkezetek		
Az egy kh-ra jutó halmozatlan termelés (Ft)	2597,7	2980,4	115
Az egy kh-ra jutó gazdálkodási eredmény (Ft)	1705,2	1829,9	107
Az egy tagra jutó szántóterület (kh)	8,8	7,4	84
Az egy tagra jutó halmozott termelés (Ft)	22 807	21 036	92
Az egy tagra jutó személyes jövedelem a közösből . . .	10 019	8 531	85
Az egy kh-ra jutó munkaegységek száma	32,6	32,5	100
Az egy tagra jutó munkaegységek száma	318,4	285,4	89
A közös vagyon gyarapodása egy tagra számítva (Ft)	4952,4	4975,4	101

* Dr. Sin István: „A 3000 kh-nál nagyobb mezőgazdasági termelőszövetkezetek 1960. évi gazdálkodásának egyes kérdéseiről”. (Kézirat.)

Főleg abból adódóan, hogy a nagy termelőszövetkezetekben az egy tagra jutó szántóterület nagyobb — annak ellenére, hogy egységnyi területen kevesebbet termeltek — az egy tagra számított termelés és személyes jövedelem is nagyobb a nagy szövetkezetekben, mint a kicsikben. A nagy termelőszövetkezetekben a tagok számára több munkalehetőség kínálkozik, 1 kat. holdra ugyan lényegében azonos munkaegységet fordítottak, az egy tagra jutó munkaegységek száma azonban a nagy termelőszövetkezetekben mintegy 11 százalékkal meghaladta a kis termelőszövetkezetekben teljesített munkaegységek számát. A nagy termelőszövetkezetek tagjainak egy főre jutó személyes jövedelme nagyobb arányban haladta meg a kis termelőszövetkezetek tagjainak

jövedelmét, mint amennyivel több munkát végeztek. A nagy termelőszövetkezetek tagjai tehát kettős előnyt élveztek a kis termelőszövetkezetek tagjaival szemben, a földdel való jobb ellátottságból következően. Egyrészt munkájukat jobban használhatták ki, másrészt egységnyi munkáért is nagyobb munkadíjat kaptak. A kis szövetkezetekben ugyanis a területegységre jutó termelés magasabb színvonalának megőrzése végett a jövedelem nagyobb részét kellett felhalmozni. A földterülettel való ellátottság különbözőségének hatása előreláthatóan csökken. A termelőszövetkezetek egyesülése feltétlenül a kiegyenlítődés irányába hat. Ez azonban önmagában nem oldhatja meg a kérdést. Arra is szükség lesz, hogy a tervszerű munkaerőgazdálkodás előmozdítsa a földdel való ellátottság kiegyenlítődését. Helyenként pedig, ahol a termelőszövetkezetek munkasűrűsége igen magas, mint például Szaboles megyében, új ipari üzemek létesítése is szükséges lesz, hogy a termelőszövetkezetek tagjainak egy része átcsoportosítható legyen az állami szektorba.

Termelőszövetkezeteinkben ma még fellelhetők az egyénileg dolgozó parasztság régi birtokkategóriánkénti jövedelemarányainak a maradványai is. Ez megmutatkozik akkor, ha a bevitt földterület szerint csoportosított termelőszövetkezeti családok mezőgazdasági eredetű jövedelmét hasonlítjuk össze.

*A megfigyelt egyéni, illetve szövetkezeti családok mezőgazdasági jövedelme gazdaságnagyság-csoportok szerint**

Megművelt, illetve bevitt földterület	Az 1957-ben megfigyelt 12 ezer egyéni gazdaság		Az 1960-ban megfigyelt 26 ezer szövetkezeti család		Szövetkezeti tagok és kisegítő családtagok számának indexe
	átlagos mezőgazdasági jövedelme				
	Ft	Index	Ft	Index	
3 kat. holdnál kevesebb	8 900 a)	100,0	15 900 b)	100,0	100,0
3—5 kat. hold	14 300	160,7	15 200	95,6	102,6
5— 8 kat. hold	21 300	239,3	18 200	114,5	115,4
8—15 kat. hold	30 000	337,1	20 800	130,8	125,8
15 kat. holdnál több	45 000	505,6	23 200	145,9	135,4
Együtt	18 500	—	17 600	—	—

a) Az 1—3 kat. holdas gazdaságok átlaga.

b) A 3 kat. holdnál kisebb területű földdel és a földnélkül belépett családok átlaga.

* KSII: „A mezőgazdasági termelés és a parasztság jövedelme 1957—1960. évben” (58. o.).

A birtokkategóriák szerinti jövedelemarányok jelentősen megváltoztak, mivel a munka szerinti elosztás lett a döntő. Ma is nagyobb azonban azoknak a termelőszövetkezeti parasztcsaládoknak a jövedelme, amelyek nagyobb föld-

területtel léptek be a termelőszövetkezetbe. A bevitt terület és a jövedelem nagysága közötti pozitív korreláció a következő okokra vezethető vissza:

1. Azok a szövetkezeti tagok, akik kis földterülettel léptek a szövetkezetbe, zömmel azokban a termelőszövetkezetekben tagok, amelyekben a munkasűrűség a legmagasabb.

2. A nagyobb földterülettel belépő tagok kiterjedtebb háztáji gazdálkodást folytatnak, mint a kis területtel belépő családok. A szövetkezeti családok összes jövedelmében ugyanis a bevitt terület növekedésével együtt a háztáji jövedelem aránya is fokozódik. A nagyobb földterületű családoknak az egyéni gazdálkodás idején nagyobb volt az állatállománya, s ezért több állatot tudtak visszatartani a háztáji gazdaságokban.

3. A nagyobb földterülettel belépő családokban nagyobb a keresők aránya; a kisegítő családtagok munkájának is nagyobb a szerepe. A nagyobb gazdaságokban az egyéni gazdálkodás idején is magasabb volt a mezőgazdasági foglalkozású keresők száma.

4. Végül a nagyobb földterülettel belépő családok magasabb jövedelmében némi szerepet játszik a földjáradék nagyobb összege is.

Amennyiben a nagyobb területtel belépő családok több munkát végeznek a közös gazdaságban, annyiban nagyobb jövedelmük indokolt is. Az említett többi tényező hatása pedig a termelőszövetkezeti gazdálkodás fejlődésével együtt gyengül.

Arra már rámutattam, hogy termelőszövetkezeteinkben az egységnyi területre jutó gazdasági eredmény szóródása nagyon jelentős. Ennek egyenes következménye, hogy az egy tagra jutó jövedelmekben is nagyok a különbségek. A jó termelőszövetkezetekben az egy tagra jutó jövedelem 50 százalékkal magasabb, a gyenge termelőszövetkezetekben 47 százalékkal kisebb, mint az átlagos gazdasági színvonalú termelőszövetkezetekben. A jó termelőszövetkezetek az egységnyi munka díjaként is nagyobb összeget fizetnek, mint az átlagos vagy a gyenge termelőszövetkezetek. Ami azt illeti, hogy a jobb termelőszövetkezetekben az egy főre és egységnyi munkaidőre jutó munkadíj nagyobb, mint a gyenge termelőszövetkezetekben, ez önmagában véve természetes is. A meglevő különbségeknek azonban a gazdasági fejlődéssel csökkenniük kell. Jelenleg megköveteli ezt a tagok anyagi érdekeltségének a fokozása is. 1961-ben a jó termelőszövetkezetekben az egy tagra jutó munkateljesítmény 408, a gyengékben pedig 217 munkaegység, ugyanakkor egy szántóegységre számítva a munkaegységek száma a jó szövetkezetekben 56, a gyengékben mindössze 24 volt. A különbség az egy főre és az egységnyi területre jutó munkaegységek számában is igen nagy. A gyenge termelőszövetkezetek jelenlegi jövedelem-színvonala nem ösztönöz kielégítően a szövetkezeti közös munkában való részvételre. Ezekben a szövetkezetekben a tagok nagyobb munkaegység-teljesítményt érhetnének el a mainál, s erre a lehetőség is megvolna, tekintve, hogy a területegységre jutó élőmunkaráfordítást jelentősen lehetne fokozni. A jövede-

lemszóródás csökkentését a szocializmus építésének betetőzése is megköveteli, bár ez egyáltalában nem lesz könnyű feladat.

A jó és a gyenge szövetkezetek egy főre és egységnyi területre számított gazdálkodási eredményében meglevő nagy különbségek létrehozásában az álló-eszköz-ellátottság, a vezetés színvonala stb. mellett szerepet játszik az is, hogy a jobb termelőszövetkezetek rendszerint jobb természeti adottságok között gazdálkodnak. Ebből következően termelésükben eleve külön jövedelemre tehetnek szert, amit csak megtetéz az, hogy beruházásaikat jobb természeti körülmények között alkalmazhatják. Végső soron tehát a jobb termelőszövetkezetek jelentős összegű I. és II. földjáradékhoz juthatnak, a gyenge termelőszövetkezetekhez viszonyítva. Ezt a külön jövedelmet az állam nem vonja el; nincsenek még kidolgozva azok az ismérvek, amelyek alapján reálisan lehetne elvonni a természeti tényezőkre visszavezethető külön jövedelmet. A föld minőségi felértékelése alapján meg kell teremteni a reális feltételeket a természeti tényezők hatása alatt keletkező külön jövedelem megállapítására és állami elvonására. A gyenge termelőszövetkezeteknél ugyanakkor egyidejűleg az a feladat, hogy az állam közvetlenül segítse a vezetés színvonalában, a termelés anyagi ellátottságában a jó termelőszövetkezetekhez viszonyított elmaradás megszüntetését.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése után várhatóan gyorsan továbbfejlődnek a termelőszövetkezeti munkadíjazási formák. A továbbfejlődés fő iránya a pénzbeni díjazás felé való fokozatos haladás.

Átalakul a mezőgazdasági üzemek egymásközi és üzemen belüli munkamegosztása is. Az üzemi specializálás különösen az állami gazdaságokban fejlődött gyorsan. Állami gazdaságaink ma már általában 4-5 terméket termelnek dominánsan. Termelőszövetkezeinkben is koncentrálnak a termékek termelését a korábbi egyéni gazdálkodáshoz képest, bár itt az előrehaladás lassúbb ütemű. Az üzemek specializálásával együtt felmerül a belső irányítás és munkaszervezés átalakítása is. A területi rendszerű irányítás és szervezés fokozatosan az ágazati rendszerű irányítás és szervezés irányában fejlődik, helyet adva az ipari termelési módszerek meghonosodásának. A termelés szakosítása a dolgozókkal szemben is új követelményeket támaszt. A mindenhez értő, sok termék termelésével foglalkozó dolgozókat egy-egy termék termelésének specialistáivá kiképzett dolgozókkal kell felváltani. Ehhez természetesen a mezőgazdasági munkásokat és termelőszövetkezeti parasztokat szaktanfolyamokon át kell képezni. Tehát már ma megkezdődik az ipari és a mezőgazdasági munka, a város és a falu lényeges különbségeinek a megszűnése.

*

Mezőgazdaságunkban a termelési viszonyok fejlődése nem spontán folyamat; a termelőerők fejlődésével megérett szükségletek szerint tudatosan kell tökéletesíteni a termelési viszonyokat. A mezőgazdaság párt- és állami

irányító szerveinek, az üzemi vezetőknek és a tudományos dolgozóknak szüntelenül fel kell tártaniuk, mikor s hogyan kell a termelési viszonyok fejlesztésével a termelés növelése előtt utat nyitni. A megérett szükségletek időben való felismerése és a feladatok megoldása a mezőgazdasági termelés ütemének meggyorsítását, a szocialista nagyüzemi gazdálkodás előnyeinek teljesebb kibontakoztatását eredményezi.

A mezőgazdaság anyagi-műszaki ellátásának kérdése hazánkban az SZKP XXII. kongresszusának tükrében

KELEMEN ZOLTÁN

Az SZKP XXII. kongresszusán elfogadott program a kommunizmus építésének első, tudományosan megalapozott konkrét programja. Hruscsov elvtárs a XXII. kongresszuson elmondott beszédében kifejtette, hogy a kommunista elosztásra való áttérés csak akkor valósítható meg, ha létrejön a kommunista termékbőség megteremtésének anyagi-műszaki bázisa.

A mezőgazdaság feladata az élelmiszerek termékbőségének megteremtése. Mivel döntő kérdés az egy főre jutó termelés növekedése, az SZKP-nak a kongresszuson elfogadott új programja szerint az első tíz évben a mezőgazdasági munka termelékenységének nem kevesebb mint a 2,5-szeresére, 20 év alatt pedig 5—6-szorosára kell emelkednie. A mezőgazdasági munka termelékenységének ilyen nagyarányú emelése nem lehetséges az izomerő megfeszítésével. A mezőgazdasági termékekben fennálló szükségletek kielégítésének legfőbb útja a gépesítés és a következetes belterjesítés fokozott műtrágyázással, öntözéssel, növényápolással és a magas hozamú fajták elterjesztésével.

Az az ország, amely elsőnek építi a kommunizmust, megkönnyíti és meggyorsítja a többi szocialista állam ilyen irányú fejlődését. A szocializmus győzelme hazánk mezőgazdaságában széles távlatokat nyitott termelőszövetkezetek közös gazdaságának műszaki fejlesztése előtt. Azok a fontos feladatok, amelyek a magyar mezőgazdaság előtt állanak, nálunk is a termelőszövetkezeteknek és az állami gazdaságoknak nyújtott anyagi-műszaki segítség fokozását kívánják meg. Ebben nagy segítségünkre lehet a szovjet mezőgazdaság műszaki fejlesztésének minden pozitív és negatív irányú tapasztalata, ami lehetővé teszi számunkra a helyes út gyorsabb megtalálását, a hibák és tévedések elkerülését.

Felmerül azonban a kérdés, hogy mezőgazdaságunk jelenlegi helyzetében útmutatásul szolgálhat-e a Szovjetunió mezőgazdaságának műszaki fejlesztése, nemcsak azért, mert a mezőgazdaság mindig különleges helyzetet foglalt el termelési sajátosságainál fogva, ami kizárja a sablonos intézkedéseket,